

AZƏRBAYCANDA NEFTKİMYA MÜƏSSİSƏLƏRİNİN İXRAC POTENSİALININ ARTIRILMASI İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ PERSPEKTİVLƏRİ

MURAD SALMANOV
*Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye
Universitetinin dissertantı
Azərbaycan*
E-mail: murad_salman@hotmail.com

Azərbaycanda iqtisadi inkişaf modelinin təkmilləşdirilməsi və milli iqtisadiyyatın strukturunun diversifikasiyalaşdırılması istiqamətində önəmli addımlar atılmaqdadır. Bu istiqamətdə əsas məsələlərdən biri qeyri-neft sektorunun intensiv inkişafının təmin olunması və bununla əlaqədar olaraq istehsal potensialının gücləndirilməsi və rəqabətqabiliyyətli, eyni zamanda, ixracəyönlü məhsulların çeşidinin və həcmının artırılması tədbirləri sürətləndirilməlidir. Qeyri-neft sektorunun inkişaf etdirilməsi və bu sahədə görülən tədbirlərin daha səmərəli təşkili ölkəmizdə strateji səviyyədə baxılan və qiymətləndirilən iqtisadiyyat sektoru kimi dövlət başçısının xüsusi diqqət mərkəzindədir. Belə ki, 2019-cu il oktyabr ayının 15-də Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin yanında keçirilən iqtisadi müşavirədə dövlət başçısı qeyd etmişdir ki, əsas vəzifəmiz iqtisadi inkişafı sürətləndirən islahatları dərinləşdirməkdir. Bütövlükdə Azərbaycanda iqtisadi sahədə islahatlar uğurlar gedir [1]. Bu mühüm müşavirədə ölkə Prezidenti qeyri-neft sektorunda aparılan işlərin daha da sürətləndirilməsini və iqtisadi artıma bu sektorun təsirini xüsusilə vurğulamışdır və bu sahədə görülən işlərin iqtisadi artıma o qədər də böyük olmamasından narahatçılığını, iradını bildirmişdir: “Onda nə üçün bizdə qeyri-neft sektorunda ümumi artım o qədər də böyük deyil? Güzəştlər veririk, subsidiyalar veririk, texnika alırıq, infrastruktur layihələri həyata keçiririk, dövlət investisiya xərcləri kifayət qədər yüksək səviyyədədir. Bütün bu amillər özlüyündə iqtisadi artımı daha da böyük rəqəmlərə gətirib çıxarmalıdır. Amma, biz bunu görmürük”. Hesab edirik ki, bu məsələlərdə ölkə Prezidenti kifayət qədər strateji problemlərə və məsələlərə öz münasibətini bildirməklə, qeyri-neft sektorunun nə dərəcədə mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini bir daha diqqət mərkəzinə gətirmişdir. Bu baxımdan, qeyri-neft sektorunun ən güclü potensiala və perspektivə

malik sahələrindən biri olan neftkimya kompleksinin və neftkimya müəssisələrinin fəaliyyəti strateji əhəmiyyət daşıyır. Birincisi, bu fəaliyyət sahəsinin ölkəmiz üçün xeyli ənənəvi xarakter daşması və hələ keçmiş SSRİ dövründə Azərbaycanda çoxlu sayda kimya və neftkimya müəssisələrinin fəaliyyət göstərməsi, Sumqayıtın isə keçmiş ittifaqın iri kimya və neftkimya mərkəzlərindən birinə çevrilməsi ilə bilavasitə bu sahənin yüksək potensiala malik olması göz önündədir. İkincisi, neftkimya kompleksinin iri müəssisələrinin xammal təminatı ilk növbədə ölkəmizdə istehsal olunan neft xammalı ilə birbaşa bağlıdır və neftin emalı nəticəsində neftkimya müəssisələrinin istehsal həcmının və potensialının dəfələrlə artırılması və gücləndirilməsi mümkündür. Üçüncüsü, neftlə yanaşı ölkəmizdə həm də təbii qaz istehsalı ildən-ilə artmaqdadır, bu xammal isə neftkimya məhsullarının istehsalında kifayət qədər səmərəli olan xammal resursu hesab olunur və dünyanın əksər iqtisadi cəhətdən inkişaf etmiş ölkələrində, o cümlədən qaz istehsalı geniş həcmdə olan ölkələrdə bu xammalın emalı sayəsində nəhəng qazkimya emalı kompleksləri yaradılmışdır və bunlar külli məbləğdə valyuta resursları əldə etməyə, ixrac potensialını artırmağa imkan verir. Məsələn, Rusiya, Səudiyyə Ərəbistanı, İran kimi neft və qaz istehsal edən ölkələrdə neft və qaz emalı nəticəsində alınan xammallardan səmərəli istifadə hesabına 100 milyardlarla ABŞ dolları məbləğində neftkimya və qaz kimyası məhsulları istehsal olunur, nəticədə əlavə emal müəssisələrinin yaradılması təmin edilir, iqtisadiyyata multiplikativ təsir üçün əlverişli şərait yaradılır, əvvəldə qeyd etdiyimiz kimi ixrac potensialı gücləndirilir və ixracdan əldə olunan valyuta hesabına ölkənin maliyyə vəziyyəti sabitləşdirilir, valyuta ehtiyatları artırılır, bütövlükdə makroiqtisadi və makromaliyyə sabitliyinin gücləndirilməsi üçün əsaslı zəmin formalaşdırılır. Bu baxımdan ölkəmizdə milli iqtisadiyyatın inkişafının

müasir problemləri və inkişaf tendensiyaları nəzərə alınmaqla, mövcud reallıqları əks etdirən, yüksək texnologiyalar əsasında formalaşdırılan və neft-kimyə kompleksinin intensiv inkişafını təmin edə bilən strateji hədəflərin, o cümlədən məqsədli dövlət proqramının, praktiki tədbirlərin yer alması xüsusilə vacibdir [2].

Qeyd olunan amillər və arqumentlər nöqtəyindən nəzərdən Azərbaycan neftkimya kompleksinin və onun müəssisələrinin yüksək ixrac potensialının olması xüsusilə diqqət çəkir. Ölkəmizdə kimya və neftkimya sənayesinin formalaşdırılması prosesləri hələ XIX əsrin 60-70-ci illərinə təsadüf edir və bunlar bilavasitə neftəməli sənayesinin inkişafı ilə bağlı olmuşdur. 1970-1982-ci illərdə isə Azərbaycanda neftkimya qurğularının istehsal və ixrac potensialı dəfələrlə artırılmışdır. Bu sahənin strateji əhəmiyyətini yüksək səviyyədə dərk edən və qiymətləndirən ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin həmin dövrdə tarixi xidmətləri olmuşdur. Belə ki, 1970-1975-ci illərdə neftkimya kompleksinin əsasən cəmləşdiyi Sumqayıt şəhərinin sənaye mərkəzi kimi inkişafının sürətləndirilməsində və həmin dövrün yüksək texnologiyalarına uyğun şəkildə gücləndirilməsində Heydər Əliyevin tarixi xidmətləri olmuşdur. XX əsrin 70-80-ci illərində respublikamız rəhbərlik edərkən, Heydər Əliyev kimya sənayesinin inkişafına xüsusi əhəmiyyət verirdi. Məhz Heydər Əliyevin söyləri nəticəsində yaradılmış iri kimya müəssisələri təkcə Azərbaycan iqtisadiyyatının deyil, bütövlükdə Cənubi Qafqazın inkişafında həlledici rol oynamışdır. Heydər Əliyev dəfələrlə Sumqayıta səfərlər etmiş və neftkimya kompleksinin, onun müəssisələrinin problemləri ilə yerində tanış olmuş, keçmiş SSRİ rəhbərliyinin nümayəndələrini və yüksək vəzifəli şəxslərini özü ilə Sumqayıta gətirmiş, nəticədə iri və güclü istehsal və ixrac potensialına malik neftkimya emal qurğularının bu şəhərdə yerləşən neftkimya müəssisələrində tikilməsinə maliyyə resursları ayırdırmış və həmin müəssisələrin tikilib istismara verilməsini şəxsi nəzarətində saxlamışdır [3, s. 204]. Bütün bunların nəticəsində neftkimya kompleksinin fəaliyyəti ölkəmizin qeyri-neft sektorunda önəmli yer tutmuş və pay sahibi olmuşdur. Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev Azərbaycanın müstəqillik illərində qeyd etmişdir ki, “Sumqayıtda iri kimya kompleksi yaradarkən, biz bunu Azərbaycan kimya sənayesinin inkişafı üçün etdik”. Müstəqil Azərbaycanın hazırkı iqtisadi inkişafında qeyri-neft sektorunun əhəmiyyətini xüsusi diqqətdə saxlayan ölkə Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycanda müasir texnologi-

yalar əsasında kimya və neftkimya kompleksinin yaradılması və inkişaf etdirilməsi məsələlərini strateji vəzifələr sırasına aid etmiş və bu istiqamətdə çox mühüm məqsədlər açıqlanmış, qarşıya qoyulmuş və onların reallaşdırılması üçün davamlı tədbirlər görülməkdədir [4].

Son on il ərzində ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafının intensivləşdirilməsi və iqtisadiyyatın neftdən asılılığının azaldılması istiqamətlərində davamlı və səmərəli tədbirlər görülməkdədir. Xüsusilə, ölkəmizdə makromaliyyə sabitliyinin formalaşdırılmasında əhəmiyyətli rol oynayan valyuta resurslarının yeni mənbələrinin yaradılmasında və diversifikasiyalaşdırılmasında yüksək potensiala malik və ixrac imkanlarına malik sənaye sahələrinin inkişafına daha çox önəm verilməkdədir və bu sırada neftkimya kompleksinə strateji yanaşmanın olduğunu əvvəldə də qeyd etmişdik. Ölkə Prezidentinin 29 dekabr 2012-ci il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış İnkişaf Konsepsiyası”nda iqtisadiyyatın strukturunun təkmilləşdirilməsi və bununla bağlı olaraq qeyri-neft sektorunun inkişafına ciddi önəm diqqət çəkir. Konsepsiyada neft-qaz emalı və neftkimya komplekslərinin özəl sektorun iştirakı ilə son məhsulun istehsalına qədər texnoloji zəncirin qurulması və bu sahədə ixrac potensialının əhəmiyyətli səviyyədə gücləndirilməsi, innovasiya yönümlü texnologiyaların tətbiqinin stimullaşdırılması, sənaye şəhərciklərinin yaradılması, neftkimya məhsullarının emalı hesabına ixracyönümlü qeyri-neft sektorunun inkişafının dərinləşdirilməsi hədəflər kimi qarşıya qoyulmuşdur [5]. Hazırda həmin istiqamətlər kimi hədəf kimi götürülən vəzifələrin əhəmiyyətli hissəsinin öhdəsindən gəlmədiyini qeyd etmək mümkündür və bunlar barəsində irəlidə əlavə materiallar veriləcəkdir.

Digər tərəfdən, ölkə Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi”ndə də ölkə iqtisadiyyatının diversifikasiyalaşdırılmasında ağır sənaye sahələrinin, o cümlədən neftkimya kompleksi və onun müəssisələrinin strateji rolu ön plana çəkilmişdir. Əsas hədəflər sırasında neft və qaz emalı hesabına yeni yüksək texnologiyalar əsaslı müəssisələrin yaradılması, qurğuların istismara verilməsi, yerli tələbatı ödəməklə yanaşı, ixrac potensialını əhəmiyyətli səviyyədə artırılması yer almışdır [6]. Eyni zamanda, ölkə Prezidentinin 6 dekabr 2016-cı il tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasının neft və qaz sənayesinin

(kimya məhsulları daxil olmaqla) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi”ndə ixracıya dair neftkimya məhsullarının strukturunun genişləndirilməsi və həcmnin artırılması strateji hədəflər sırasında yer almışdır [7]. Hələ bu strateji hədəflərin müəyyənləşdirilməsinə qədər də ölkəmizdə sənayenin inkişafına dair prioritet məsələlər üzrə vəzifələr müəyyənləşdirilmiş və dövlət proqramları çərçivəsində baxılmışdır. Belə ki, ölkə Prezidentinin 26 dekabr 2014-cü il tarixli Sərəncamı ilə təsdiq olunmuş “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”nda iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin artırılması və strukturunun təkmilləşdirilməsi baxımından sənayenin inkişafı ölkədə aparılan

iqtisadi siyasətin əsas prioritetlərindən biri kimi qəbul olunmuşdur [8]. 2014-cü il isə Azərbaycanda “Sənaye ili” kimi yadda qalmışdır və ölkədə sənayeləşmənin yeni mərhələsinə keçmək üçün əsaslı zəmin formalaşdırılmışdır. Məhz bu dövlət proqramı çərçivəsində Sumqayıt kimya sənaye parkında polimer zavodunun qurulması ilə bağlı zəruri tədbirlərin görülməsi və Sumqayıtda korbamid zavodunun istifadəyə verilməsi planlaşdırılmış, sonrakı illərdə həmin vəzifələrin öhdəsindən bacarıqla gəlmiş və ölkəmizdə neftkimya kompleksinin yeni güclü ixrac potensialı formalaşdırılmışdır.

Cədvəl 1-də 2010-2018-ci illərdə Sumqayıt “Etilen-Polietilen” zavodunda xammal təminatı və məhsul istehsalı göstəriciləri verilmişdir.

Cədvəl 1

“Azərikimya” İB-nin Sumqayıt “Etilen-Polietilen” zavodunun 2013-2018-ci illər üzrə xammal təminatı və məhsul istehsalı göstəriciləri

Məhsulların adı	Ölçü vahidi	İllər									
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Xammal	min ton	224,3	284,5	256,6	287,2	373,4	374,8	358,4	344,1	366,4	
Polietilen	min ton	53,5	74,5	67,1	76,2	101,0	103,5	100,3	93,5	96,4	
Etilen	min ton	55,0	77,5	69,2	78,5	104,0	106,7	103,4	96,1	98,9	
Propilen	min ton	28,6	40,2	35,0	40,9	56,5	56,4	52,2	48,6	56,3	
Butilen-Butadien fraksiyası	min ton	25,0	27,3	20,3	24,8	30,1	24,8	22,2	31,6	33,1	
Maye piroliz qatranı	min ton	54,0	58,2	54,2	55,4	71,8	73,4	70,0	63,9	69,2	
Ağır piroliz qatranı	min ton	10,6	11,7	13,1	15,3	18,7	22,1	17,2	15,1	14,3	
Saf İzopropil spirti	min ton	10,0	10,9	7,4	13,8	10,6	12,3	8,9	11,9	7,3	
Əmtəəlik məhsul istehsalı cəmi:	mln. manat	120,3	145,2	121,5	138,8	181,3	157,4	214,3	268,4	-	

Mənbə: Şəfa Əliyev. Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında Sumqayıt şəhərinin strateji əhəmiyyəti. Monoqrafiya. Sumqayıt, “Azəri” nəşriyyatı, 2019, S. 119.

Azərbaycanın ixrac potensialının artırılması bütün dövrlərdə diqqət mərkəzində olmuşdur, amma bu məsələlər müstəqillik illərində daha aktual xarakter daşmışdır. Belə ki, ölkəmiz öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra, əsas məhsullar üzrə satış və ixrac bazarlarını itirmişdi, yaxud müəssisələrarası əlaqələrin kəsilməsi səbəbindən əksər məsələləri

yenidən başlamaq lazım gəlirdi. Eyni zamanda, iri neftkimya müəssisələri planlı iqtisadiyyatdan bazar iqtisadiyyatı mexanizmlərinə keçid zamanı rəqabətə tab gətirə bilmədiklərindən öz potensiallarını, o cümlədən, ixrac potensialını itirmişdilər. Bu səbəbdən neftkimya müəssisələrinin əsas fondlarının yenilənməsi, müasir texnologiyaların transferinə nail

olunması, rəqabətqabiliyyətli və ixracyönlü istehsal sahələrinin yaradılması tələb olunurdu. Lakin, bütün bunlar üçün külli maliyyə resurslarına və investisiyalara ehtiyac var idi. Ölkədə dövlət müəssisələri ilə yanaşı, özəl neftkimya müəssisələrinin yaradılması və bu sahənin məhsullarının ixrac edilməsi proseslərinin genişlənməsi üçün daha çox məqsədli investisiyalar yatırılmış və maliyyə resursları yönəldilmişdir. Rəsmi məlumatlara görə, 2018-ci ilin əvvəlinə ölkənin kimya sənayesində fəaliyyət göstərən müəssisələrin sayı 81 olmuşdur, müqayisə üçün deyək ki, 2013-cü ildə 70 təşkil etmişdir. Hazırda fəaliyyət göstərən 81 müəssisədən 76-sı qeyri-dövlət müəssisəsidir. Bundan əlavə, kimya sənayesi müəssisəsində istehsalın həcmi 2013-2017-ci illərdə 200,3 mln. manatdan 513,9 mln. manatadək artmışdır [9]. 2013-2017-ci illərdə kimya sənayesində əsas fondların yenilənməsi prosesləri sürətləndirilmiş və 2018-ci ilin əvvəlinə onların dəyəri 926,4 mln. manat səviyyəsinə qədər yüksəlmişdir. Rezin və plastik kütlə məmulatları istehsal edən emal kimya müəssisələrinin sayı isə 2018-ci ilin əvvəlinə 103 olmuşdur və onlardan 98-i qeyri dövlət müəssisələridir. Bu kateqoriyadan olan müəssisələrdə illik istehsalın həcmi 2017-ci ildə 304,2 mln. manat səviyyəsində olmuşdur.

Hazırda neftkimya məhsullarının ölkə ixracında ümumi payı onun mövcud potensialına heç də uyğun deyildir. 2018-ci ilin yekununda bu göstərici üzrə faktiki nəticə cəmi 1 % səviyyəsində olmuşdur, göründüyü kimi bu göstərici güclü ixrac potensialına malik olan neftkimya kompleksinin ixrac imkanlarına heç də mütənəsb deyildir. Əsas ixrac olunan neftkimya məhsullarından polietilen məhsulunu qeyd etmək olar və 2017-ci ildə 75,8 min ton, 2018-ci ildə isə 79,7 min ton polietilen ixrac olunmuş və dəyər hesabında müvafiq olaraq 75,4 və 74,4 mln. ABŞ dolları təşkil etmişdir. Bununla belə, 2017-2018-ci illərdə 128 mln. ABŞ dolları həcmində rezin şinlər, 42 mln. ABŞ dolları həcmində vinilxlorid polimerləri, 96 mln. ABŞ dolları həcmində etilen polimerləri, 61,5 mln. ABŞ dolları - propilen polimerləri, 130 mln. ABŞ dolları - sintetik yuyucu maddələr, 145 mln. ABŞ dolları - mineral gübrələr və s. idxal olunmuşdur [10, s.75]. İdxal olunmuş neftkimya məhsullarının əksəriyyətinin ölkəmizdə istehsal olunma potensialı vardır, bu isə o deməkdir ki, gələcəkdə həmin istehsal sahələrinin yerli bazasının təşkili hesabına, ixrac potensialını əhəmiyyətli səviyyədə artırmaq mümkündür.

Bu amillər və imkanlar nəzərə alınmaqla, Azərbaycanda neftkimya kompleksi müəssisələrinin ixrac potensialının artırılması ilə bağlı bir qrup

məsələlərə, o cümlədən həmin məsələlərin maliyyə aspektlərinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Hazırda Sumqayıt Kimya Sənaye Parkında yeni kimya müəssisələrinin yaradılması və xüsusilə ixracyönlü məhsul istehsalı potensialının artırılması üçün əlverişli imkan yaranmışdır [11]. Bu nəhəng parkda dövlət tərəfindən kimya sənayesində özəl sektor subyektlərinin inkişaf etməsi, ixracyönlü məhsulların istehsalına investisiyalar yatırılması məqsədilə müvafiq istehsal infrastrukturunu yaradılmış və rezidentlər üçün güzəştlər müəyyənləşdirilmişdir. Bütün bunlar ölkəmizdə neftkimya kompleksində ixrac potensialının artırılması üçün əsaslı zəminin formalaşdırılması tədbirlərinin intensivliyindən xəbər verir. Son iki il ərzində - 2017-2018-ci illərdə ölkəmizdə bir sıra nəhəng ixracyönlü neftkimya müəssisələrinin istifadəyə verilməsini nəzərə alsaq, artıq kimya sektorunda məhsul istehsalının və ixrac potensialının əhəmiyyətli səviyyədə artacağını gözləmək lazım gəlir. Belə ki, Sumqayıtda istismara verilən SOCAR Polimer və SOCAR Karbamid zavodlarının əsas məhsulları yerli tələbatla yanaşı, yüksək ixrac potensialına malikdir və bu iki zavodun üst-üstə ixrac potensialı il ərzində 300-400 mln. ABŞ dolları həcmində proqnozlaşdırılır. Ölkəmizdə milli iqtisadiyyat sahələrinin strateji hədəflərin müəyyənləşdirilməsi və artıq bu istiqamətlərdə intensiv işlərin getməsinə nəzərə alsaq, yaxın illərdə neftkimya kompleksinin ixrac potensialının əhəmiyyətli səviyyədə artırılması mümkün olacaqdır [12]. Ölkəmizin neftkimya kompleksinin ixrac məhsullarının həcmının artırılması və strukturunun genişləndirilməsi perspektivlərindən yaxın illərdə daha güclü istifadə edilməsi vacib şərtlərdəndir. Belə ki, neft gəlirlərinin azalması ilə əlaqədar, digər məhsullar hesabına ölkəmizə valyuta daxilolmalarının artırılması strateji əhəmiyyət kəsb edir.

NƏTİCƏ

Yaxın illərdə bu istiqamətdə daha yüksək nəticələrə nail olmaq üçün bir sıra tədbirlərin həyata keçirilməsi məqsədəuyğundur:

- ölkəmizdə neftkimya kompleksinin ixracyönlü istehsal sahələrinin potensialının artırılması, idxal olunan kimya və neftkimya məhsullarının yerli istehsalla əvəzlənməsi istiqamətində zəruri tədbirlərin görülməsi və investisiyaların yatırılması tələb olunur;

- neftkimya kompleksinin ixrac potensialının diversifikasiyalaşdırılması tədbirləri görülməli, ənənəvi ixracyönlü məhsullarla yanaşı, elm və innovasiyalar, yüksək texnologiyalar tutumlu ixracyönlü neftkimya məhsullarının istehsalı üzrə iri layihələr

hazırlanmalı və reallaşdırılmalıdır.

Açar sözlər: ixrac potensialı, neftkimya müəssisələrinin ixrac potensialı, ixrac potensialının artırılması, neftkimya müəssisələrinin inkişaf prioritetləri, ixrac yönümlü neftkimya məhsulları, neftkimya müəssisələrinin inkişaf perspektivləri.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI

1. İlham Əliyevin yanında iqtisadi müşavirə keçirilib. 15 oktyabr 2019. - <https://president.az/articles/34450>.
2. Paşazadə C.H. *Azərbaycanda neft-qaz sənayesinin emal şəbəkəsinin genişləndirilməsinin aktual problemləri və perspektivləri*. İ.ü.f.d. dissertasiyasının avtoreferatı. Bakı, 2016, 36 s.
3. Şəfa Əliyev. *Azərbaycanın sosial-iqtisadi inkişafında Sumqayıt şəhərinin strateji əhəmiyyəti*. Monoqrafiya. Sumqayıt, "Azəri" nəşriyyatı, 2019, 368 s.
4. Əliyev Ş.T. *Azərbaycanın kimya və neftkimya kompleksinin qiymətləndirilməsi və yenidənqurulması istiqamətləri*. Bakı, "Elm və təhsil", 2012, 156 s.
5. *Azərbaycan 2020: gələcəyə baxış İnkişaf Konsepsiyası*. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 29 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
6. *Azərbaycan Respublikasının milli iqtisadiyyat perspektivi üzrə Strateji Yol Xəritəsi*. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
7. *Azərbaycan Respublikasının neft və qaz sənayesinin (kimya məhsulları daxil olmaqla) inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi*. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli Fərmanı ilə təsdiq edilmişdir.
8. *Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı*. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2014-cü il 26 dekabr tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmişdir.
9. 2018-ci il üzrə qeyri-neft sektorunun inkişafı. <https://economy.gov.az>.
10. *Azərbaycanın xarici ticarəti*. Statistik məcmuə. Bakı, 2019, 216 s.
11. *Sumqayıt Kimya Sənaye Parkının yaradılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı*, Bakı şəhəri, 21 dekabr 2011-ci il, № 548.
12. Əliyev Ş.T. *Azərbaycanda neftkimya kompleksinin inkişafının müasir aspektləri və istiqamətləri* // *Audit*, № 3, 2016, S.41-45.

НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ЭКСПОРТНОГО ПОТЕНЦИАЛА НЕФТЕХИМИЧЕСКИХ ПРЕДПРИЯТИЙ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ РЕЗЮМЕ

В статье исследованы направления повышения экспортного потенциала нефтехимического комплекса Азербайджана. С этой целью анализирован экспортный потенциал нефтехимических предприятий. Обоснована необходимость повышения и эффективного использования экспортного потенциала созданных крупных нефтехимических установок. Рассмотрена роль нефтехимических предприятий в повышении ненефтяного экспортного потенциала в Азербайджане. Подготовлены рекомендации и даны предложения по направлениям повышения экспортного потенциала нефтехимического комплекса Азербайджана.

Ключевые слова: экспортный потенциал, экспортный потенциал нефтехимических предприятий, повышение экспортного потенциала, приоритеты развития нефтехимических предприятий, экспортноориентированные нефтехимические предприятия, перспективы развития нефтехимических предприятий.

DIRECTIONS OF INCREASING AND PERSPECTIVES OF EXPORT POTENTIAL OF PETROCHEMICAL ENTERPRISES IN AZERBAIJAN ABSTRACT

The directions of increasing the export potential of the petrochemical complex of Azerbaijan are explored in the article. The export potential of petrochemical enterprises is analysed for this purpose. The need to increase and effectively use the export potential of large petrochemical plants established is justified then. The role of petrochemical enterprises in increasing non-oil export potential in Azerbaijan is considered too. Recommendations and proposals of increasing export potential of the petrochemical complex of Azerbaijan are given in the end of the article.

Keywords: export potential, export potential of the petrochemical enterprises, increase in the export potential, priorities of development of the petrochemical enterprises, export-oriented petrochemical enterprises, perspectives of development of the petrochemical enterprises.